Akademik yazı qaydaları

Parafrastik ifadələr. Konspekt, elmi məqalə, kurs işi

Akademik yazı elmin və ali təhsilin ayrılmaz atributlarından biridir, onun özəlliyini müəyyənləşdirir. Akademik yazı qaydaları intellektual mülkiyyət məsələsini aktuallaşdırır, elmi iş (tezis, məqalə, kurs işi, referat, dissertasiya və s.) yazmaq mədəniyyətini formalaşdırır, tələbə, magistrant, doktorant və gənc tədqiqatçıları elmi fikirləri yazılı formada çatdırmanın müasir üsulları və formaları haqqında ətraflı məlumatlandırır, beynəlxalq elm və təhsil məkanına maneəsiz qoşulmağa imkan verir. Akademik yazı qaydalarının dünyada qəbul edilmiş modeli inkişaf etmiş ölkələrdə hazırlanmış, müzakirə yolu ilə təkmilləşdirilmiş, cilalanmış və tətbiq edilmişdir. Əslində bu qaydalar müəyyən nəticənin əldə edilməsinə yönəlmiş bir mexanizmdir, yazı müəllifinin oxucu qarşısında sosial və mənəvi məsuliyyətini artırır.

Akademik yazı qaydaları belə müəyyənləşdirilir:

- Titul vərəqi
- Mündəricat
 - a) yazının strukturunu əks etdirir
 - b) məntiqi ardıcıllığı və problemin təhlilindəki bölgüləri göstərir
 - c) yazıdakı fəsilləri və onlara aid hissələri əks etdirir
- Abstrakt
- Xülasə
 - a) elmi yazı işinizdəki əsas fikir və tapıntıları çatdırır
 - b) onları qısa və yığcam şəkildə ifadə edir
 - c) tədqiqatın məqsədi və vəzifələri
 - d) problemi
 - e) tədqiqat metodu

f) tapıntılar

Yazının əsas hissəsi

- Giriş. Tədqiqatın məqsədi və obyekti haqqında ətraflı məlumat verir, problemi və ya vəziyyəti təhlil edir, mövcud tədqiqatları təhlil edir, boşluqlar qeyd olunur, tədqiqat sualı qeyd olunur, tədqiqat metodu göstərilir, tədqiqatın çətinliklərini və imkanlarını ifadə edir, lazım gəldikdə, mövzuya dair tarixi məlumat verilir.
 - Fəsillər arqumentlər və əsaslandırmalar. Mövzu fəsillərə və yarımfəsillərə bölünməlidir, arqumentlərin məntiqi ardıcıllığı gözlənilməlidir, əsaslandırma olaraq cədvəl və diaqramlar qoyulmalı və izah edilməlidir. Hər bir cədvəl və ya diaqram nömrələnməlidir. Məsələn: Cədvəl 1 və s. Bir hissədən digərinə keçid olmalıdır. Hər bir hissənin sonunda əhatə olunan mövzuya dair 1-2 cümlə ilə nəticə göstərilməlidir.

Yekun hissə

• Nəticə və tövsiyələr. Əsas hissədə təhlil olunan fikirlər ümumiləşdirilir, arqumentlərə əsasən hansı addımıların atılmasının zəruri olması haqqında tövsiyyələr edilir.

Akademik yazıya əlavələr

- Mənbələr istifadə olunan resurslar, kitablar, məqalələr və s.
- \bullet Qoşmalar —əlavə statistik məlumat, qrafiklər, diaqramlar, xəritələr və s.

Elmi iş yazarkən <u>fikir parafrazından</u> — plagiatlıqdan uzaq olmaq lazımdır. Plagiat "başqasının fikir və ya işlərindən istifadə edərək özünə aid olduğunu iddia etmək", konkret olaraq: başqalarına aid fikirləri özəlləşdirmək, fikir oğurluğudur. Elmi işin məqsədi tədqiqat aparılması, mövzunun dərindən öyrənilməsi və elmə yeni bir tövfə verilməsidir. Plagiat isə bunların qarşısını alır və nəticədə tələbə heç nə öyrənə bilmir, özünü aldadır.

Konspekt

Konspekt dərslikdəki materialı mənimsəməkdə yardımçı rol oynayır, mövzu ilə bağlı əlavə ədəbiyyata da müraciət olunmalıdır. Konspekt latınca "icmal" mənasını ifadə edir – informasiyanı sistemləşdirir, ümümləşdirir və sıxlaşdıraraq bərpa edir. Konspekt informasiyanın əqli emalı və yazılı təsbiti prosesi olmaqla, onun əsas məzmununun mətndə qısa ifadə edilmə formasıdır; onu yerinə yetirənə hər hansı müddətdən sonra, dərhal alınan informasiyanın lazımi dolğun şəkildə bərpasına imkan verir. Konspekt dolğun məhiyyətdə, mətndəki əsas fikri genişləndirməyən və onu ikinci dərəcəli detallarla zənginləşdirməyən bir icmal yazılışıdır, müəllif üçün nəzərdə tutularaq, digərlərinə az anlaşılan quruluşa malik olduğu üçün fərdi xarakter daşıyır. Konspektləşdirmə prosesində əsas informasiyalar mümkün olduqca tam yazılır, köməkçi informasiyalar isə buraxılır.

Konspektin *planlı, tekstual, toplu* və *tematik* növləri var. *Planlı konspekt* əsərin hazırlanmış ilkin planı əsasında qurulur. Burada planın hər bir sualını konspektin təyin olunmuş hissəsi cavablandırır. *Tekstual konspekt* əsasən sitatlar üzərində qurulur, bəzən ona sitatlı konspekt də deyilir. *Toplu konspekt* çıxarışları, sitatları, bəzən tezisləri də uzlaşdırır, mətninin bir hissəsi planla da təchiz oluna bilər. *Tematik konspekt* xalis öyrənmə təyinatlı olmaqla, mövzu üzrə qoyulan sualın açılışını bir neçə mənbədən qaynaqlandıraraq daha bitkin və dolğun cavablandırır. Elə buna görə də o, tematik konspekt adlandırılır. Tematik konspekt funksional olaraq anlayışları və vəziyyətləri təsbit etməyə imkan verir.

Elmi məqalə

<u>Elmi məqalə</u> müəyyən bir konkret mövzu üzrə mini-araşdırmadır. Müəyyən həyat hadisələrinin qanunauyğunluğunu və səciyyəvi cəhətlərini aydınlaşdırmaq, faktlarla ictima-siyasi mahiyyətini, əməli əhəmiyyətini aşkara çıxarmaq məqalənin fərqləndirici xüsusiyyətidir. Hər hansı mühüm məsələ tədqiq və təhlil olunur, ictimai təcrübə ümumiləşdirilir, düzgün praktik nəticələr çıxarılır. İnformasiya toplamaq, elmi məzmunlu məsələləri araşdırıb ərsəyə gətirmək və onları məqalə formasında yazmaq məharət tələb edir. *Məqalə iki cür olur:*

- <u>1. Elmi-nəzəri</u> axtarışların nəzəri izahı və qanunauyğunluq əsasında yerinə yetirilmiş araşdırmaların nəticələrinin təsviri.
- <u>2. Elmi-praktik</u> empirik olaraq eksperimentlərin real təcrübələr əsasında qurulması.

Elmi məqalə müəllif araşdırmalarının nəticələrini, tövsiyələrini özündə birləşdirən eksperimental və ya analitik fəaliyyətdir. İlk növbədə məqalənin mövzusu müəyyənləşdirilməlidir; əvvəlcədən mövzu haqqında ətraflı məlumatın olması mühüm əhəmiyyət kəsb etmir, əsas məsələ, yazılacaq məqalənin mövzusuna dair əsaslı məlumatları haradan götürüləcəyi haqda təsəvvürün olmasıdır - belə bir mövzuda məqalənin mövcud olub-olmamağı yoxlanmalıdır. Açar sözlərlə məqalənin məzmunu haqqında ümumiliklər olmalı, girişdə məqsəd və obyekt haqqında məlumat verilməlidir. Elmi məqalə yenilik effekti daşımalıdır, ona görə də araşdırılan mövzu, əldə edilən nəticələr əvvəllər çap olunmamalıdır. Məqalənin nəşr olunması üçün elmi jurnal seçərkən onun məqsəd və istiqaməti, impakt faktoru, indeksləşdiyi elmi bazalar və oxucu auditoriyası nəzərə alınmalıdır.

Məqalə ideyanın yaranması, tədqiqi və yazılma mərhələlərindən ibarətdir: adı qısa olmalı, oxucuya haqqında işarə verməli və diqqətini cəlb etməlidir. Məqalə təsviri, tənqidi, informativ və qrafik növlərdən ibarətdir, *onun h-index, eigenfactor, impakt faktor* və s. qiymətləndirmə faktorları vardır. Məqalənin əsas hissələrinin izah olunması, onun yerləşdiyi resursların linklərinin göstərilməsi, paylaşması və s. üsullarla istinadların sayını artırmaq mümkündür. Açar sözlər, giriş, icmal, metodologiya, tədqiqatda əldə olunan elmi yenilikləri əks etdirən nəticə

əhəmiyyətin dərk olunmasına kömək edir. Xülasə məqalədəki məzmunu özündə əks etdirir, əsas aspektləri, onların interpretasiyası haqqında məlumat və cavab verir. Mətndə durğu işarələri, orfoqrafiya və digər növ səhvlər olmamalıdır. Təriflər kimi vacib mətnlər kursiv və ya qalın (bold) olur — o zaman oxucu bu məlumatların həqiqətən vacib olduğunu, buna xüsusi diqqət yetirmək lazım olduğunu düşünür.

Kurs işi

Kurs işi ali məktəblərdə ixtisas müəlliminin rəhbərliyi altında tələbələrin tədris planına uyğun gördükləri müstəqil elmi-metodik işdir; aşağı kurslarda referat, yuxarı kurslarda isə elmi-tədqiqat xarakterlidir. Tələbələrdə müstəqil elmi yaradıcılıq fəaliyyəti vərdişi formalaşdırır, nəzəri və peşə hazırlığının artırılmasına, tədris materialına daha yaxşı yiyələnməsinə, mənimsəməsinə, problemləri həll etmək bacarığının inkişafına kömək edir, müasir elmi-tədqiqat metodlarını və hər hansı məsələni daha dərindən araşdırıb təhlil etməyi öyrədir. Kurs işi aktual mövzuda praktik tədqiqatı təmsil edir, tələbəndə məlumat toplamaq və sistemləşdirmək üçün rasional metodlardan istifadə etmək, müstəqil yaradıcı xarakterə sahib olmaq bacarığını formalaşdırır. Kurs işinin mövzusu semestr başlayandan bir ay sonra müvafiq akademik fənn üçün kafedra tərəfindən təsdiqlənmiş mövzuların siyahısı əsasında secilir. Mövzu məzmuna uyğun olmalıdır.

Kurs işinin məzmununa verilən ümumi tələblər:

- 1) mövzu seçimi kafedra tərəfindən hazırlanan təxmini magistr işinə əsaslanmalı, tələbənin özü tərəfindən seçilməlidir;
- girişdə tədqiqat mövzusunun aktuallığı, tədqiqatın obyekti, mövzusu, məqsəd və vəzifələri, metodoloji əsasları, tənzimləyici, nəzəri əsasları, quruluşu haqqında məlumat verilməlidir;
- 3) istinad materialı, səliqəli şəkildə icra edilməlidir;
 - təkrar istinadda mənbə yalnız ilk qeydə əsaslanmalıdır;

- 4) materialları toplayarkən və ümumiləşdirərkən yalnız müsbət deyil, mənfi faktları da seçməli, tənqid əsassız yox, obyektiv və konstruktiv olmalıdır;
- 5) ən azı 20 ədəbiyyat mənbə kimi göstərilməli, kurs işi ilə əlaqəsi olmayan mənbələrdən sitat verilməməli, ədəbiyyat siyahısında adları yazılmamalıdır;
- 6) işdə yazı, punktuasiya (durğu işarələri) qaydaları, abzas, yazı seçimi (şriftlər), mətn daxilindəki sitatların dırnaq işarəsi ilə ayrılması qorunmalıdır;
- 7) tədqiqatın yekun hissəsi olan nəticə qısa, mətninin məzmununu təkrarlamadan, problemin həllini əsaslandırmalıdır;
- 8) əsərin mətnini tamamlayan materiallar (tətbiqi qrafik materiallar, geniş formatlı cədvəllər, hesablamalar, alqoritmlər və s.) əlavələr bölməsində yerləşdirilməlidir;
- 9) başlıqlar qalın hərflərlə yazılır (şrift 14);

Kurs işinin tərtibinə verilən texniki tələblər:

- 10) titul vərəqi (əlavə edilir);
- 11) kurs işi üçün tapşırıq vərəqi (semestrin əvvəlində tələbəyə verilməlidir);
- 12) mündəricat (əlavə edilir);
- 13) giriş;
- 14) əsas hissə;
- 15) nəticə;
- 16) istifadə olunan ədəbiyyatın siyahısı (əlavə edilir);
 - əlavələr (lazım olduqda);

Kurs işinin həcmi kompüterdə yığılmış 10-15 vərəqdən ibarət olmalıdır (A3 Times, AzLat 14).

Yoxlama sualları

1. Akademik yazı qaydaları hansılardır?

- 2. Plagiat nədir?
- 3. Konspekt necə hazırlanır?
- 4. Elmi məqalə yazarkən nələrə diqqət etməliyik?
- 5. Kurs işinin strukturu və məzmununa verilən tələblər hansılardır?